

Metodicky se autorský tým mohl opřít o poměrně bohatou zahraniční literaturu v oblasti genderových studií, včetně české. Jak sami autoři konstatují, vstoupila slovenská věda do této oblasti s určitým zpožděním. To se nakonec pro autorský tým ukázalo být předností, nikoliv handicapem. Nezůstal uvězněn v hranicích tzv. ženských dějin, ale svůj konstrukt stavěl v neustálé konfrontaci světa žen a mužů hledáním společných i rozdílných identifikačních znaků. Jedním z přínosných závěrů je zjištění, že biologická identita (pohlaví) ani v minulosti nemusela být tou základní v identifikaci člověka (ženy). Stavovská nebo profesionální kolektivní identita bývaly pevnějším pojítkem než ona biologická.

Kapitoly z dějin rodových vztahů na Slovensku jsou v jistém smyslu hlouběji rozpracovaným problémem, na který narazili badatelé při výzkumu kolektivních identit. Hlouběji proto, že se zde věnuje daleko více pozornosti identitám osobním, z nichž každá je množinou nesoucí znaky kolektivních identit různé povahy. Zde je to identifikace pomocí rodu, ať už chápaného v biologickém, nebo sociálním smyslu.

Lydia Petrářová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Helena Mevaldová – Monika Tauberová, DRAHOMÍRA STRÁNSKÁ. OSOBNOST EVROPSKÉ ETNOGRAFIE. Národní muzeum, Praha 2011, 135 s.–

V rámci výzkumného záměru Národního muzea *Osobnosti české vědy a kultury* (MK00002327202, 2005–2010) vzniklo hned několik výstupů věnovaných

osobnostem českého národopisu a etnografie. Za nejvýznamnější z nich je možné vedle monografie o Vojtovi Náprstkovici z pera Mileny Secké (*M. Secká, Vojta Náprstek. Vlastenec, sběratel, mecenáš. Praha Výšehrad – Národní muzeum 2011*) považovat hlubokou sondu do odborného života Drahomíry Stránské. Sonda je založena na detailním studiu původních pramenů uložených v archivu Národopisného oddělení Historického muzea Národního muzea, v Archivu Národního muzea (fondy Registr NM a Spisy Národopisného oddělení HM NM), ve fondech Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., a v Archivu AV ČR.

Životní osudy a dílo Drahomíry Stránské byly již po zásluze hodnoceny jejími žáky i příslušníky dalších generací, které na její zakladatelskou práci v české etnografii navazují (naposledy viz *Národopisný věstník XV–XVI, 1999*). Její stěžejní dílo *Lidové kroje v Československu I. Čechy* (1949) nemůže být nikdy překonáno, její *Příručka lidopisného pracovníka* (1936) slouží českým národopiscům k základní orientaci v terénu dodnes, její kompletní bibliografii vydala Judita Hrdá v roce 1999. Zdálo by se, že detailní studium této osobnosti už neposkytne nic objeveného. Že zdání klame, dokazuje výzkum Heleny Mevaldové a Moniky Tauberové, uskutečněný a publikovaný v rámci výše uvedeného výzkumného záměru.

Knížka sestává ze dvou částí, v závěru sice propojených společným poznámkovým aparátem, ale s oddělenými závěry i výčty užitých archivních pramenů a literatury (i když se zčásti opakují). Jasný šev tak publikaci rozděluje, navíc každá část nese charakteristický rukopis i pracovní metodu své autorky. M. Tauberová nazvala svou část *Život a dílo Drahomíry*

Stránské. S využitím studie Aleny Plessingerové z roku 1999 a řady paměti vylíčila rodinné zázemí D. Stránské a faktory, které utvářely tuto osobnost při studiu slavistiky i na studijních cestách. Politické ovzduší počátku 20. let 20. století přímo vybízelo ke kulturním kontaktům se slovanským světem, jimiž zůstala Stránská ovlivněna na celý další život, ať už jako pracovnice Národopisného oddělení NM či jako pedagog na Filozofické fakultě UK v Praze. Stručná podkapitolka o pedagogické činnosti D. Stránské je podle odkazů zpracována z dokumentů v pozůstalosti. Ve střední části – výčet přednášek a proseminářů bez datace – postrádá čtenář příslušný komentář. Jsou to snad názvy dochovaných textů přednášek? Naproti tomu obšírně a zajímavě, s využitím hojných citátů Stránské je pojednána její činnost muzejní: sběrné cesty, péče o sbírky a expozice, osobní i korespondenční snahy o získávání unikátů i celých sbírek, spousta času tráveného odstraňováním byrokratických překážek. Dlouhá jednání korunovaná úspěchem, ale i neúspěšná. Sbírkový fond za dvě desetítky let jejího působení vzrostl o polovinu. Konečně výstavy: devět zahraničních, 15 domácích včetně nové muzejní expozice. Pojednání těchto výstav je cenným příspěvkem ke kulturním dějinám a kulturním stykům předválečné a těsně poválečné ČSR, o jejichž bohatosti většina z nás mnoho neví. Přínosný a objevený je též výčet 25 rukopisných a hmotných sbírkových kolekcí, které D. Stránská pro muzeum získala vlastním sběrem, z pozůstalosti, nákupem či výměnou. Osudy těchto kolekcí, pocházejících z různých sběrných oblastí (Čechy, Morava, Slovensko, Podkarpatská Rus, Dalmácie, Bulharsko), i osudy sběratelů samých podává autorka

kriticky a s dobře voleným výběrem faktů i doprovodných fotografií. Nicméně spíše jen náhodně uvádí počet předmětů ve sbírkách a jejich inventární čísla. Čtenář tak nemá možnost porovnat velikost jednotlivých sbírek. Sbíрка B. Hoblové (správně Barbory, nikoliv Boženy) je bez vysvětlení uvedena dvakrát (s. 32 a 40). Nespornou předností tohoto oddílu je výběr i kvalita ilustrací. Zajímavé skutečnosti přináší podkapitolky o slavistických aktivitách D. Stránské, respektive předválečné české etnografie jako takové. Na pozadí čtyř mezinárodních slavistických sjezdů předvádí i rozmach evropské slavistiky s dalekosáhlými projekty, pro krátkost času a nedostatek prostředků neuskutečněnými, jako byl návrh Šafaříkova všeslovanského národopisného muzea v Praze nebo návrh Svazu slovanských muzeí s vlastním časopisem, projekt slovanského atlasu a slovanské vlastivědy nebo návrh Soupisu národopisného materiálu slovanských národů. Do většiny podobných aktivit byla D. Stránská zapojena prostřednictvím Slovanského ústavu, jehož mimořádnou členkou byla od roku 1934. Ve výčtu vědeckého díla D. Stránské uvádí autorka i ztracený rukopis monografie Lidové kroje v Československu II., Morava a Slezsko, což je dobře. Povědomost o této k tisku připravené práci je třeba zachovat, neboť je stále naděje, že bude jednou kdesi v redakčním archivu nalezena.

Helena Mevaldová uvedla svou část publikace (Drahomíra Stránská a lidová architektura) výstižným pojednáním, shrnujícím zájem Stránské o lidové stavitelství a interiér obydlí. Těžištěm jejího přínosu jsou dvě detailní studie o podílu Stránské na konkrétních projektech z oboru lidové architektury, z nichž jeden se uskutečnil,

druhý nikoliv. Prvním je přenesení roubeného kostelíka sv. archanděla Michaela ze 17. století z Medvedovců na Podkarpatské Rusi (dnes Zakarpatská Ukrajina) do zahrady u letohrádku Kinských v Praze-Smíchově a jeho zpřístupnění v září 1929. Tuto akci můžeme s Mevaldovou na archivních pramenech sledovat krůček po krůčku. Navíc s komentářem, který vše zasazuje do dobových souvislostí a objasňuje pozadí tohoto a pěti dalších podobných transferů v podmínkách první republiky. Šlo o záchranu památek tradičního stavitelství tam, kde jim hrozila zkáza a zánik: podle místních věřících jen překážely kostelům nově stavěným. Mevaldová dokládá, že iniciativa vzešla z Podkarpatské Rusi, nikoliv z centra republiky. Během čtyř let jednání o finanční zajištění transferu oemocněl ředitel národopisných sbírek NM Václav Fabian a jeho třicetiletá nástupkyně, odborně i organizačně zdatná D. Stránská nejen dokončila realizaci transferu, ale po dvě desetíky let pak o kostelík odborně pečovala. To je podle autorky důvod, proč zásluhy V. Fabiana poněkud upadly v zapomnutí. Kostelík stojí a většina z nás má alespoň matné povědomí o jeho osudech. Naproti tomu druhé téma, které Mevaldová pečlivě zpracovala, je objevení i pro většinu etnografů. Pojednává záměr na zřízení pražského muzea v přírodě, období stockholmského Skansenu a dalších severských muzejních institucí. Přístup D. Stránské, s nímž od roku 1936 projektovala a prosazovala tento záměr, jenž postupně nabýval zcela jasných obrysů, hodnotí autorka jako velice moderní po odborné stránce, precizně a erudovaně rozpracovaný po organizační stránce z hlediska využití (návštěvnosti) a metodologicky cílený k záchraně ohrožených památek. V kulturně

podnětném prostředí předválečné rozvíjející se Prahy měl projekt reálnou naději na uskutečnění, i když patrně ve skromnějším provedení než v ambiciózních představách D. Stránské. Pro jeho umístění hledala okrajové lokality tehdejší Prahy: Královskou oboru, Císařský ostrov, ostrov Štvanici, oboru u Hvězdy, sousedství Cibulky v Košířích, stráně v Nuslích, Motole, u Kunratického lesa a další. Stále víc se však přikláněla k vizi muzea v přírodě v Divoké Šárce. V roce 1938 předložila D. Stránská vedení Národního muzea projekt na zbudování muzea lidové architektury ve dvou variantách situovaných do šareckého údolí, a to rozpracovaný do detailů, respektujících jak typy lidové architektury, tak povahu terénu s potokem a skalami. Mnichovský diktát a další politický vývoj projekt rázně ukončily. Na rozdíl od Mevaldové, která je poněkud skeptická vůči možnostem realizace, i kdyby nepřišla válka, se domnívám, že pokud by Stránská měla dostatek času, projekt by při svých schopnostech prosadila. Ukázkou nezdolného úsilí prokázala už při nákupu prvního objektu pro budoucí skanzen, totiž patrové roubenky Joklova gazdovství z Čičman. Smutné osudy tohoto objektu, převezeného do Prahy v roce 1937, a námahy vynaložené D. Stránskou na jeho záchranu sleduje Mevaldová do roku 1951, kdy Stránská Národopisné oddělení NM definitivně opustila. K záhadě ztraceného rukopisu tak přičinila záhadu neslavného konce přestěhované památky lidového stavitelství.

Publikace je dokumentem o odborně zdatné a charakterově silné ženě, ale též svérázným příspěvkem ke kulturní historii předmnichovské Prahy a poměrů v tehdejší Československu.

Lydia Petrářová (EÚ AV ČR, v. v. i.)